

ІДЕЇ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ СУДОУСТРОЮ УРСР У ДОКУМЕНТАХ УРЯДУ УНР В ЕКЗИЛІ

БЄЛКІН Леонід Михайлович,
*к.т.н., старший науковий співробітник,
директор консалтингової фірми «Аналітик»*

Основні ідеї судоустрою УНР викладені у Конституції УНР від 29.04.1918 року – у розділі VI «Суд Української Народної Республіки». Зокрема, у документі встановлені основні положення: суд в УНР одбувається іменем її (ст. 60); розгляд справ в суді має бути прилюдним і усним (ст. 61); судова влада в рамках цивільного, карного і адміністративного законодавства здійснюється виключно судовими установами (ст. 62); судових рішень не можуть змінити ні законодавні, ні адміністративні органи влади (ст. 63).

На жаль, на теренах України УНР не протрималася історично довго, зазнавши поразки у боротьбі з окупаційними московсько-більшовицькими військами. Внаслідок цього з 1920 року Уряд УНР продовжував свою діяльність в еміграції на території Польщі – в екзилі. Тобто, на території Польщі продовжувала існувати легітимна українська державна влада, що отримала назву «Державний центр УНР в екзилі». Спочатку його очолював С. Петлюра, який разом із більшістю членів уряду переїхав до Варшави, а у 1925 році разом із заступником голови уряду В. Прокоповичем прибув на постійне місце проживання до Парижа. У Варшаві приміщення колишнього посла УНР у Польщі разом з родиною продовжував займати Голова Ради Міністрів УНР А. Лівичський. Тут же проживали Міністр військових справ В. Сальський, державний контролер і Голова Українського Центрального Комітету М. Ковальський, останній посол УНР у Варшаві Л. Михайлів та інші. У 1920-30-ті роки ДЦ УНР успішно співпрацював із Лігою Націй і доклав чимало зусиль для збереження на світовому рівні національного імені «українці», демонстрував національну та етнічну самобутність українців. Рішуче виступав проти теорії органічної єдності українців і росіян [1, с. 14].

Одним з напрямків діяльності Уряду УНР в екзилі є підготовка до усунення з України більшовицького режиму і створення після цього в Україні сучасної влади європейського типу. Наприклад, у доповіді до проекту Тимчасового судоустрою УНР вказано, що чинне в радянській Україні Положення про судоустрій УСРР в багатьох відношеннях не відповідає засадам нормальної організації органів судової влади, що її впроваджено в усіх культурних країнах. Однак негайної ліквідації цього судоустрою домогтися буде важко, тому потрібно швидко внесення змін у чинне Положення [1, с. 269]. У доповіді до проекту Тимчасового судоустрою УНР запропонована низка змін, які повинні бути внесені до Положення про судоустрій УСРР Серед них:

1. Мусить бути викреслено покликання на цілі, яким служить Суд в УСРР, бо вони суттєво суперечать завданням Суду в УНР, де він, як і в кожній культурній державі, му-

силь бути опорою правного ладу, а не засобом охорони диктатури пролетаріату і панування комуністичної партії [1, с. 270].

2. Потрібно тимчасово зберегти інститут народних засідателів, при чому не тільки зберегти в кримінальних справах, але й запровадити у цивільних справах [1, с. 271].

3. Запровадити апеляційний перегляд справ, якого не існує (не існувало) в УСРР [1, с. 272].

4. Діяльність прокуратури у суді повинна зосереджуватися на захистові прав приватних осіб [1, с. 273]. До речі, це питання не вирішено і в сучасній Україні – прокуратура займається, переважно, захистом інтересів держави і кланів, а не інтересів громадян.

5. Повинна бути забезпечена незалежність системи судів, їх аполітичність, запроваджена категорична заборона будь-якого органу виконавчої влади втручатися у діяльність судів. Повинна бути викреслена норма про можливість Міністра юстиції ревізувати рішення судів [1, с. 277].

6. Повинна бути проведена ретельна перевірка суддів, що співчували радянському ладу, були комуністами, кандидатами до комуністичної партії, комсомольцями, суддями воєнних трибуналів Червоної армії, – на предмет їх здатності бути суддями УНР. Не може бути жодних сумнівів, що не можуть стати суддями УНР особи, що служили в ЧК та ДПУ [1, с. 271].

Варто зазначити, що після проголошення незалежності сучасна Україна не здійснила такої перевірки (люстрації), в результаті чого утворилася система панування пострадянської номенклатури з усіма вадами радянського управління.

7. Після завершення вказаної перевірки повинна бути забезпечена незмінюваність суддів [1, с. 292-293].

8. Обов'язковою вимогою до судді є наявність у нього вищої юридичної освіти [1, с. 293].

9. На посади суддів Найвищого Суду можуть претендувати Голови Округових судів чи їх заступники, професори правничих наук, адвокати [1, с. 302-303].

10. Ставити дійсність засідань Пленуму Найвищого Суду в залежність від присутності на ньому Генерального Прокурора Республіки не уявляється доцільним. Крім того, ця присутність, навпаки, повинна розцінюватися як вплив на суддів та породжувати сумнів у їх незалежності [1, с. 307].

11. Жодна адміністративна установа заради охорони незалежності суду не може безпосередньо ставити питання на порядок денний засідань Пленуму [1, с. 308].

12. В культурних країнах адвокатура є вільною професією. Надання їй урядового характеру позбавляє її незалежності і самостійності, необхідних для належного захисту [1, с. 322].

Таким чином, вказані ідеї мали важливе значення для європеїзації українського судустрою і в окремих аспектах зберігають своє значення.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право і процес УНР в екзилі: невідома правнича спадщина України / Укладачі: Гриценко І.С., Бевзенко В.М., Коваль С.О., та ін.; за загальн. ред. д.ю.н., проф. Гриценка І.С. – К.: Дакор, 2015. – 500 с.

